

**Udredning angående
sprogforståelsen i
Norden og den nationale
opfølgning**

August 2005

Udarbejdet af Lis Madsen

Indholdsfortegnelse

INDHOLDSFORTEGNELSE	2
RESUMÉ	4
SAMLET KONKLUSION MED ANBEFALINGER	6
UDREDNING VEDRØRENDE SPROGFORSTÅElsen I NORDEN – BESTILT AF NORDISK RÅD	8
UDREDNINGENS FOKUS	8
METODE	9
GRUNDSKOLEN/FOLKESKOLEN (UNDERVISNINGEN I 1.-9./10. KLASSE)	10
NORGE	10
DANMARK	10
SVERIGE	10
FINLAND	10
ÅLAND	10
ISLAND	11
GRØNLAND	11
FÆRØERNE	11
GENNEMGANG AF LÆREPLANEN FOR DEN NORSKE GRUNDSKOLE (FAGET NORSK)	11
GENNEMGANG AF LÆREPLANEN FOR DANSK I FOLKESKOLEN	12
GENNEMGANG AF LÆREPLANEN FOR DEN SVENSK GRUNDSKOLE	14
GENNEMGANG AF LÆREPLANNERNE FOR DEN FINSKE GRUNDSKOLE	14
LÆREPLAN I SVENSK FOR ELEVER MED SVENSK SOM MODERSMÅL	15
LÆREPLAN FOR FINSK FOR ELEVER MED SVENSK SOM MODERSMÅL	16
LÆREPLAN FOR SVENSK FOR ELEVER MED FINSK SOM MODERSMÅL	16
GENNEMGANG AF LÆREPLANEN FOR GRUNDSKOLEN PÅ ÅLAND:	16
GENNEMGANG AF LÆREPLANEN FOR DEN ISLANDSKE GRUNDSKOLE	17
LÆREPLANEN I ISLANDSK	17
LÆREPLANEN I DANSK	17
GENNEMGANG AF LÆREPLANEN FOR DEN GRØNLANDSKE FOLKESKOLE/GRUNDSKOLE	17
LÆREPLANEN I GRØNLANDSK	18
LÆREPLANEN I DANSK	18
GENNEMGANG AF DEN FÆRØSKE LÆREPLAN FOR GRUNDSKOLEN	19
LÆREPLANEN I FÆRØSK	19
LÆREPLANEN I DANSK	19
KONKLUDERENDE OM UNDERVISNINGEN I NORDISKE SPROG I GRUNDSKOLEN I NORDEN	20

UNGDOMSUDDANNELSERNE/DE GYMNASIALE UDDANNER I NORDEN **21**

NORGE	21
DE ERHVERVSRETTEDE STUDIERETNINGER	21
DE STUDIEFORBEREDENDE STUDIERETNINGER	21
DANMARK	22
SVERIGE	23
FINLAND	24
SVENSK OM MODERSMÅL	24
ÅLAND	25
ISLAND	26
KURSUSMODULER I ISLANDSK	26
KURSUSMODULER I DANSK	26
GRØNLAND	26
GRØNLANDSK FÆLLESFAG	27
DANSK, FÆLLESFAG	27
FÆRØERNE	28
KONKLUDERENDE OM UNDERVISNINGEN I NORDISKE SPROG I DE GYMNASIALE UDDANNELSER I NORDEN	28

LÆRERUDDANNELSEN **29**

LÆRERUDDANNELSEN I NORGE	30
LÆRERUDDANNELSEN I DANMARK	30
LÆRERUDDANNELSEN I SVERIGE	31
LÆRERUDDANNELSEN I FINLAND	31
LÆRERUDDANNELSEN I ISLAND	32
LÆRERUDDANNELSEN I GRØNLAND	32
LÆRERUDDANNELSEN PÅ FÆRØERNE	33
FÆRØSK	33
DANSK	33
KONKLUDERENDE OM UNDERVISNINGEN I NORDISKE SPROG I LÆRERUDDANNELSEN I NORDEN	33

Resumé

Det er meget forskellige krav, der stilles til undervisningen i nordiske sprog i grundskolen i de nordiske lande. Det er vanskeligt umiddelbart at sammenligne de dokumenter, der ligger til grund for undervisningen i de forskellige lande, da der ligger forskellige principper bag dokumenterne. Nogle lande foreskriver overordnede faglige mål, mens andre lande i højere grad beskriver fagenes indhold og endda foreslår konkrete tekster (fx Norge). Man fornemmer, at udviklingen i de seneste år mange steder går i retning af mere overordnede målformuleringer – i Danmark endda med bindende trinmål inden for de forskellige delområder. Jo nyere bestemmelserne er, jo mere overordnede mål og jo mindre konkret indhold. Historiske, geografiske, kulturelle og politiske forhold anes tydeligt i de forskellige bestemmelser. For nogle af de små sprogsamfund er det nordiske et vigtigt element. Færøerne og den svensksprogede del af Finland gør fx meget ud af det nordiske, mens det nordiske i nogle af de centralskandinaviske lande netop nævnes (det gælder i særlig grad for Sverige), men ikke meget mere - og her er den nordiske forpligtelse begrænset til nabolandene.

Der er en tydelig forskel på, om de nordiske sprog er nabosprog eller fremmedsprog. I Grønland og Island – og til dels i den finsksprogede del af Finland – repræsenteres det nordiske ved et nordisk sprog, som så læses som fremmedsprog på et relativt højt niveau. Det konkrete sprog (dansk og svensk) må så fungere som adgangsbillet til det nordiske, men de øvrige nordiske sprog nævnes ikke i fagenes indhold.

Nogle lande har det nordiske nævnt i de overordnede målformuleringer (fx Danmark), mens andre lande kun omtaler det nordiske på lavere niveauer. Der er også forskel på, om det er det sproglige eller det kulturelle fællesskab, der vægtes. Igen har Færøerne og den svensksprogede del af Finland både et stærkt sprogligt og kulturelt element i undervisningen, mens de seneste fagplaner fra Danmark næsten udelukkende fokuserer på betydningen af at kunne forstå talt og skrevet norsk og svensk. Endelig er der også forskel på, om det nordiske indgår i eksamen eller anden evaluering.

Samlet set fylder det nordiske ikke meget i fagplanerne. Det er nævnt alle steder, men flere steder i uforpligtende formuleringer.

Gennemgangen af de gymnasiale uddannelser er ikke fyldestgørende, da det ikke lod sig gøre inden for rammerne af denne rapport. Vi mener dog, at vi på baggrund af en undersøgelse af en række gymnasiale uddannelser i de nordiske lande godt kan sige noget om, hvordan det ser ud med undervisningen i nordiske sprog på ungdomsniveauet i Norden.

Det er meget vanskeligt at sammenligne dette uddannelsesniveau, da ungdomsuddannelserne er bygget meget forskelligt op. Vi har valgt primært at undersøge bestemmelserne for de studieforberedende gymnasiale uddannelser, men med udblik til en række andre. Det er tydeligt, at jo højere niveau, der læses i de skandinaviske sprogfag, jo mere står der om det nordiske. Men det er også tydeligt, at der er stor forskel fra land til land.

Også for de gymnasiale uddannelsers vedkommende er der en tydelig tendens til, at de små sprogsamfund (Færøerne og de svensktalende i Finland) har et stærkt behov for at betone det nordiske, mens det nordiske ikke fylder så meget i de skandinaviske lande. Det står værst til i Danmark, hvor det hverken præciseres, hvad målet er, eller hvor meget eller hvad der skal læses, mens det står lidt

bedre til i Norge, hvor der både lægges vægt på, at eleverne har kendskab til norsk, dansk og islandsk og har læst tekster på de 3 sprog.

På det gymnasiale område er det værd at fremhæve det finlandssvenske gymnasium, hvor det nordiske har den tydeligste og mest forpligtende karakter, idet det nordiske ligger i et særligt obligatorisk kursus (1 ud af 6 kurser har et nordisk indhold). Desuden har indholdet i kurset et funktionelt og et kommunikativt fokus.

Også for det gymnasiale område er det tydeligt, at det nordiske i de områder, hvor der tales et ikke skandinavisk sprog (bortset fra Færøerne), er repræsenteret ved, at et af de nordiske sprog læses som fremmedsprog, og at det er det sprog, der så indirekte giver adgang til de øvrige nordiske sprog – uden at der dog undervises i disse.

Det gymnasiale område ligner i forhold til undervisningen i nordiske sprog på mange måder grundskoleområdet, men i visse lande (fx Danmark) står det nordiske svagere i de gymnasiale uddannelser end i grundskolen.

På læreruddannelsesområdet er det vanskeligt at sige noget entydigt om undervisningen i nordiske sprog. I Danmark og Norge er der overordnede centrale bestemmelser, der så danner udgangspunkt for lokalt formulerede studieordninger. Både i Danmark og Norge udbydes der læreruddannelse på mange institutioner, og det har derfor ikke været muligt at undersøge de lokale formuleringer. I de gældende centrale formuleringer er nabosprogsundervisningen stadig nævnt i Danmark, mens det er gledet ud i Norge med den sidste revision af læreruddannelsen.

I Sverige og Finland må man ind på de enkelte institutioners fagbeskrivelser for at se, hvilket omfang det nordiske har, hvis det da overhovedet er obligatorisk. Det har ikke i denne rapport været muligt at give et dækkende billede af, hvordan det står til med undervisning i nordiske sprog i læreruddannelsen i disse lande. Men man kan konkludere, at det er de lokale uddannelsessteder, der suverænt bestemmer, hvad der skal indgå i faget svensk i uddannelsen. Mange steder er kurser i norsk og dansk separate sprogkurser, der læses af norske og danske lektorer. Det betyder, at det er det sproglige og ikke det didaktiske, der er i fokus i undervisningen.

I Grønland, Island og Færøerne undervises der i dansk som fremmedsprog. I de to selvstyreområder endda som et obligatorisk fag med et ret omfattende indhold. På Færøerne spiller de øvrige nordiske sprog en relativ stor rolle (set i forhold til de øvrige undersøgte fagplaner), og det ser ud til, at det er de færøske lærerstuderende, der rustes bedst og bredest i forhold til at varetage undervisning i nordiske sprog. De har dansk og færøsk på et ret avanceret niveau og har derudover beskæftiget sig med islandsk, norsk og svensk. Der er i de islandske og grønlandske fagplaner ikke et eksplicit krav om at beskæftige sig med andre nordiske sprog.

Samlet konklusion med anbefalinger

I rapporten undersøges kun, hvad der står i de centrale dokumenter vedrørende undervisning i grundskole, gymnasium og læreruddannelse. Hvad der i praksis foregår, ved vi af gode grunde ikke. Vores konklusioner siger derfor udelukkende noget om, hvordan det nordiske er sikret i de centralt formulerede læseplaner. Det kunne være interessant at få belyst, hvordan undervisningen i nordiske sprog ser ud på de enkelte skoler og uddannelsesinstitutioner i de nordiske lande.

Det er samlet set meget forskelligt, hvad og hvor meget der står om undervisningen i nordiske sprog i de forskellige landes fagplaner. Der er dels stor forskel på, om det er bindende (skal), eller om det er formuleret mere som anbefalinger (bør/kan), dels er der forskel på, om fagplanerne fastsætter mål for undervisningen eller i højere grad beskriver undervisningens indhold. Endelig er der på læreruddannelsesområdet i visse lande ingen centrale forskrifter for fagene.

Det nordiske nævnes alle steder, men nogle steder står det meget vagt.

Både på grundskole- og gymnasieområdet står det nordiske stærkt i 2 af de små sprogområder (Færøerne og den svensktalende del af Finland), mens det nordiske i de lande (bortset fra Færøerne), hvor der ikke tales et skandinavisk sprog, kun er repræsenteret gennem et nordisk sprog, som så læses som fremmedsprog, og her er det den historiske og politiske situation, der har betydning for, hvad det er for et sprog (dansk i Grønland og Island og svensk i den finsktalende del af Finland). I disse lande/områder undervises der ikke i andre nordiske sprog.

I de skandinaviske lande undervises der i nabosprog (i Norge opfattes islandsk også som en slags nabosprog i gymnasiet). I Danmark står undervisningen i nabosprog nævnt i den overordnede målformulering for dansk i grundskolen og igen i nogle af trinmålene, men til gengæld er det nordiske meget udvandet i gymnasiefagplanerne. For Sveriges vedkommende står det nordiske ret svagt både i grundskolen og de gymnasiale uddannelser. I Norge står det nordiske ikke så stærkt i grundskolen (det er ikke nævnt i målformuleringerne, og der står først noget om svensk og dansk fra 6. klassetrin), mens det nordiske har et vist omfang på de studieforberedende gymnasiale uddannelser – både i forhold til sprog og litteratur.

På læreruddannelsesområdet står det ikke godt til at dømme ud fra de centrale bestemmelser. I Sverige og Finland sikres det nordiske ikke gennem centrale bestemmelser. I Norge er det nordiske gledet ud af den nyeste rammeplan for almenlæreruddannelsen. I Danmark er det nordiske stadig nævnt, men det fylder ikke meget. I Grønland og på Færøerne er dansk obligatorisk i uddannelsen, men det er kun på Færøerne, at der undervises i andre sprog end dansk. Også på læreruddannelsesområdet ser det ud til, at Færøerne bedst sikrer det nordiske. Island har intet obligatorisk om det nordiske. Dansk er et valgfag, og her indgår ingen andre nordiske sprog.

Det ser alt i alt ikke så godt ud. Hvis læreruddannelserne ikke sikrer, at de kommende lærere er uddannet til at varetage undervisningen i nordiske sprog, og hvis det nordiske samtidig får mindre og mindre betydning i fagplanerne for grundskole og gymnasiale uddannelser, er det ikke svært at se, hvordan det vil gå med sprogforståelsen i Norden.

På baggrund af de forpligtelser, landene har jvf. Helsingforsaftalen, vil vi anbefale følgende:

- At der igangsættes en undersøgelse af, hvad og hvordan der undervises i nordiske sprog på de forskellige niveauer i de nordiske lande
- At de nordiske lande på grundskole, gymnasiale og læreruddannelsesniveau forpligter institutionerne og de enkelte undervisere til at undervise i nordiske sprog gennem eksplicite krav, fx formuleret i fagmål eller konkret indhold
- At det overvejes, hvad det vil sige at undervise i nordiske sprog – og hvilke sprog der tænkes på (ingen lande underviser i samtlige nordiske sprog)
- At det nordiske får en særlig vægt i læreruddannelsen, og at der ikke kun er tale om sprogkurser, men om en nabo-/fremmedsprogsdidaktisk uddannelse

Udredning vedrørende sprogforståelsen i Norden – bestilt af Nordisk Råd

Udredningens fokus

- en undersøgelse af de nationale læreplaner for grundskolen i de 5 Nordiske lande og de selvstyrende områder (Færøerne, Grønland og Åland)
- en undersøgelse af læreplanerne for de gymnasiale uddannelser i de 5 lande og selvstyreområderne (her undersøges de vigtigste af de gymnasiale uddannelser, da det af tidsmæssige grunde ikke har været muligt med en fuldstændig afdækning af alle ungdomsuddannelser)
- en undersøgelse af læreruddannelserne i de 5 lande og selvstyreområderne.

For overskuelighedens skyld indledes undersøgelsen med en kort oversigt over, hvilke trin de enkelte læseplaner er gældende for. I gennemgangen sondres der mellem lande/områder, hvor der undervises i de nordiske sprog som henholdsvis nabosprog og hjælpesprog/fremmedsprog, da der i det første tilfælde ikke er tale om en egentlig sprogundervisning, men snarere om at gøre eleverne/de studerende fortrolige med at lytte til og læse et sprog, der er forskelligt fra, men minder om deres eget. Denne undervisning har udelukkende et receptivt sigte, da pointen i nabosprogsundervisning netop er, at eleven/ den studerende skal bruge sit eget sprog i en kommunikation med andre. I det andet tilfælde – undervisning i et nordisk sprog som hjælpesprog/fremmedsprog - er der tale om at give en systematisk sprogundervisning, der giver eleven/den studerende et redskab til at kunne anvende et skandinavisk sprog i kommunikation med andre. Her er der både tale om at undervise i en produktiv og en receptiv kompetence. Rapporten behandler først de lande, hvor der udelukkende undervises i nordiske sprog som nabosprog, hvorefter de øvrige lande/områder behandles.

Udredningen koncentrerer sig om de centralt bestemte læseplaner/læreplaner, der har været gældende de sidste 5 år. I de tilfælde, hvor der har været flere læseplaner inden for de seneste 5 år, behandles de nyeste først og grundigst. Det er desværre ikke inden for denne rapports rammer muligt at undersøge, hvordan de centrale forskrifter fortolkes lokalt, ligesom det heller ikke er muligt at afgøre, om og hvordan de enkelte undervisningssteder og de enkelte undervisere forvalter de centrale bestemmelser.

I Sverige og Finland findes der ikke centrale bestemmelser for det faglige indhold i læreruddannelserne. Det har ikke været muligt at undersøge, hvordan undervisningen i nordiske sprog ser ud på de mange lærerhøjskoler og universiteter, hvor der udbydes læreruddannelse.

Den rækkefølge, landene og selvstyreområderne behandles i, vil være den samme gennem hele rapporten. Rækkefølgen er:

Norge

Danmark

Sverige

Finland

Åland

Island

Grønland

Færøerne

Først gennemgås de lande, hvor der tales et skandinavisk sprog, og hvor der derfor undervises i nabosprog. Denne del afsluttes med Finland, der jo både har undervisning i nordiske sprog som nabosprog og nordiske sprog som fremmedsprog. Herefter gennemgås undervisningen i den finsksprogede del af Finland og Island, hvor de nordiske sprog er fremmedsprog, og endelig afsluttes med den særlige situation i selvstyreområderne. Her udskiller Færøerne og Grønland sig ved, at modersmålet for indbyggerne ikke er et skandinavisk sprog.

Metode

I gennemgangen af læreplanerne undersøges først og fremmest hvor ”nordisk” eller ”Norden” eller et af de nordiske lande eller områder (ud over det undersøgte land/område) nævnes. Derudover medtages formuleringer, der på eller anden måde henleder opmærksomheden på de nordiske sprog. Selvom der i opdraget lægges vægt på de nordiske sprog, vil gennemgangen også inddrage de steder, hvor der lægges op til læsning af nordisk litteratur, da sprog og litteratur som bekendt er to sider af samme sag, og da det ofte er sådan, at nabolandets tekster (også) præsenteres på originalsproget. I den sammenfattende analyse lægges der dog særlig vægt på, hvordan og i hvilket omfang de nordiske sprog nævnes i læreplanerne.

Læreplanernes omtale af det nordiske dokumenteres ved, at de steder, hvor det nordiske omtales, citeres direkte i rapporten (det kan lade sig gøre, fordi det er ret begrænset, hvor meget det nordiske omtales, bortset fra de steder, hvor der undervises i et nordisk sprog som fremmedsprog). For de områder, hvor læreplanen ikke findes på et skandinavisk sprog, citeres der i oversættelse. Det gælder for Færøerne og Island. Her har kolleger været behjælpelige med en oversættelse.

I forbindelse med gennemgangen af læreplaner og evaluering undersøges det, om det nordiske evt. nævnes i forbindelse med slutevalueringen.

Grundskolen/folkeskolen (undervisningen i 1.-9./10. klasse)

Oversigt over grundskolen og de tilhørende læreplaner i de 5 lande og selvstyreområderne

Norge

Læreplanen for norsk i grundskolen: L-97 trådte, som det fremgår af betegnelsen, i kraft i 1997. Læreplanen gælder for 1.-10. klasse. Der er 10 års skolepligt i Norge. Det første år svarer på mange måder til førskole/børnehaveklassen i de andre nordiske lande, men blev med L-97 obligatorisk i Norge. Fra 2006 indføres en ny læreplan for norsk i grundskolen. Den er ikke behandlet i denne rapport, da den ikke er trådt i kraft endnu.

Danmark

Læreplanen for faget dansk i folkeskolen fra 1995 blev i august 2001 erstattet af Klare Mål i dansk, der igen i august 2003 blev erstattet af Fælles Mål i dansk. Læreplanerne dækker danskfaget fra 1.-9. klasse. Der er 9 års skolepligt i Danmark. 10. klasse er et tilbud til elever, der ikke er klar til at påbegynde en ungdomsuddannelse.

Sverige

Læreplanen for grundskolen: 1994 ÅRS LÄROPLAN FÖR DET OBLIGATORISKA SKOLVÄSENDET, FÖRSKOLEKLASSEN OCH FRITIDSHEMMET (Lpo 94) trådte i kraft i 1994 og blev i 1998 tilpasset til også at gælde for førskoleklassen og fritidshjemmet. Inden for hvert fag findes en nationalt fastsat "kursplan". Læreplanen gælder for 1.-9. klasse. Der er skolepligt for elever mellem 7 og 16 år.

Finland

Det gældende dokument i Finland "GRUNDERNA FÖR LÄROPLANEN FÖR DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN, 2004" dækker 1.-9. klasse. Dokumentet trådte i kraft 16.1. 2004. De tilsvarende læreplaner kunne tages i brug fra 1.8. 2004 og skal senest tages i brug på alle klassetrin fra 1.8. 2006. Der er 9 års skolegang i Finland.

Før 2004 var det gældende dokument "GRUNDERNA FÖR GRUNDSKOLANS LÄROPLAN 1994.

Åland

Det gældende dokument for grundskolen i Åland er: Landskapet Ålands läroplan för grundskolan, antagen av Ålands landskapsstyrelse 27.10.1995. Læreplanen dækker undervisning fra 1.-9. klasse.

Island

Læseplanen for grundskolen er et regulativ fra det islandske undervisningsministerium. Der undervises i dansk fra 7. klasse. Dansk er obligatorisk og afsluttes med en eksamen efter 10. klasse. Dansk er andet fremmedsprog i Island. Elever, der har tilknytning til Norge eller Sverige, bliver tilbudt undervisning i norsk eller svensk i stedet for dansk. Denne undervisning starter på samme tidspunkt som danskundervisningen. Der er 10 års skolepligt i Island.

Grønland

Læreplanerne for undervisningen på grundskoleniveau i Grønland er: Hjemmestyrets bekendtgørelse om trinmål samt fagformål og læringsmål for folkeskolens fag og fagområder. Det er læreplanen for dansk og grønlandsk, der har interesse i forhold til at undersøge, hvilken rolle de nordiske sprog – og det nordiske i det hele taget – spiller. De to vil blive gennemgået nedenfor. Læreplanen for Dansk trådte i kraft i 2002 (det yngste trin), 2003 (det mellemste trin) og 2004 (det øverste trin). Læreplanen for Grønlandsk trådte i kraft i 2002.

Færøerne

Der findes ingen bekendtgørelse for grundskolen på Færøerne. Læreplanerne udarbejdes lokalt. For at få indblik i undervisningen i grundskolen undersøges, hvad der står i de centrale myndigheders vejledende læseplaner: Folkaskulin-leidbeinandi lesiætlan, Føroya skulabokagrunnur 1993. De vejledende læseplaner dækker 1.-10. klasse. Der er 9 års skolepligt på Færøerne.

Gennemgang af læreplanen for den norske grundskole (faget norsk)

Efter en generel indledning om faget følger en gennemgang af mål og hovedmomenter for faget på de tre trin: ”småskolesteget”(1.-4. klasse), ”mellomsteget” (5.-7. klasse) og ”ungdomssteget” (8.-10. klasse). Målet formuleres for et trin, mens hovedmomenterne er udmøntet på klassetrin. Den norske læreplan er meget detaljeret og nævner fx eksempler på den litteratur, der vil være oplagt på det pågældende klassetrin. Blandt de eksempler, der nævnes, er svenske, finske og danske forfattere. Disse eksempler er medtaget i den følgende gennemgang, da det jo er et eksempel på at det nordiske sættes eksplicit på dagsordenen.

I målet for ”småskolesteget” er det nordiske ikke nævnt. Heller ikke i hovedmomentet for 1. klasse. Under hovedmomentet for 2. klasse nævnes Astrid Lindgren som et eksempel på børnelitteratur, eleverne skal møde. Under hovedmomentet for 3. klasse står, at eleverne skal:

”lese mykje og for ulike formål, lese nyare litteratur av norske, samiske og nordiske barneboksforfattarar og av barneboksforfattara frå andra land...”

Under hovedmomentet for 4. klasse er både Tove Janson og H.C. Andersen nævnt som eksempler på forfattere, eleverne skal møde.

I målet for ”mellomsteget” er det nordiske heller ikke nævnt. Heller ikke i hovedmomentet for 5. klasse står der noget om det nordiske. Under hovedmomentet for 6. klasse nævnes nordiske sprog for første gang. Eleverne skal:

”...Lese tekster av nyare forfatterar på bokmål og nynorsk, noko på dansk og svensk...”

Der står intet om det nordiske under hovedmomentet for 7. klasse.

Heller ikke i målet for ”ungdomssteget” bliver det nordiske nævnt. Under hovedmomentet for 8. klasse hedder det, at eleverne skal:

”få noko røynsle i å lytte til svensk og dansk språk”

”lese noveller av... og eit utval tekstar med vekt på spenning og fantasi, der svenske, danske og omsette tekster, mellom anna samiske, skal vere representert...”

Under 9. klasse skal eleverne:

” bruke datanett til kontakt med elevar i andre nordiske land, vere med i diskussionsgrupper. Gjere seg nytte av informationssøking, systematisering og lagring af innhenta materiale”

Under hovedmomentet for 10. klasse er det nordiske ikke nævnt.

Intet sted i den norske læreplan for grundskolen er de nordiske sprog nævnt i målformuleringerne. Det er først på næste niveau, det der benævnes ”hovedmoment”, at det nordiske omtales. I forhold til det sproglige skal vi frem til 6. klassetrin, før eleverne skal møde norske og svenske tekster. De øvrige nordiske sprog nævnes ikke direkte i læreplanen. Ud over at læse tekster på nabosprog nævnes det under 8. klasse, at eleverne skal få en vis træning i at lytte til svensk og norsk. Endelig skal eleverne bruge nabosproget funktionelt på 9. klassetrin, hvor de over nettet skal kontakte elever i andre nordiske lande. Det er første gang, at det ikke eksplicit er Danmark eller Sverige, der hentydes til. Det understreges dog ikke, at kontakten skal ske på et nordisk sprog.

I den norske læreplan er den nordiske forpligtigelse overvejende forstået som en forpligtigelse på at møde nabosprogene dansk og svensk.

Bortset fra eksemplet på Tove Janson og et krav om at eleverne skal læse norrøne myter, oversatte eddadigte og uddrag af sagaer nævnes de øvrige nordiske landes sprog og tekster overhovedet ikke. Til gengæld nævnes samiske tekster og mødet med de samiske sprog mange gange i læreplanen.

Gennemgang af læreplanen for dansk i folkeskolen

Allerede i det overordnede formål i Fælles Mål (2003) for faget dansk står det nordiske nævnt. I stykke 3 står der:

”Undervisningen skal give eleverne adgang til det nordiske sprog- og kulturfællesskab.”

I slutmålet for faget står der om det nordiske under overskriften **Det talte sprog**, at undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, er sætter dem i stand til at:

”lytte til norsk og svensk med forståelse”

Og tilsvarende under **Det skrevne sprog-læse**:

”læse norske og svenske tekster med forståelse”

Under trinmålene for de 4 trin i det 9-årige skoleforløb står der om det nordiske:

I trinmålet efter 2. klassetrin er det nordiske ikke nævnt.

I trinmålet efter 4.klassetrin skal eleverne være i stand til at:

”forstå lette norske og svenske tekster og andre udtryksformer”

”læse lette og korte norske og svenske tekster”

I trinmålet efter 6.klasse skal eleverne være i stand til at:

”forstå lette norske og svenske tekster og andre udtryksformer og kende til nogle ligheder og forskelle mellem nabosprogene”

”læse lette norske og svenske tekster”

Endelig hedder det i trinmålet efter 9. klasse, at eleverne skal være i stand til at:

”forstå norsk og svensk i store træk og have kendskab til ligheder og forskelle mellem nabosprogene”

”læse norske og svenske tekster”

Forskellen på Fælles Mål og Klare Mål (2001) er, at der i Fælles Mål er indført bindende trinmål. Hvor der i Klare Mål arbejdes med delmål, der udtrykker *”forventninger til, hvad eleverne almindeligvis kan og ved inden for”* et område, arbejdes der i Fælles Mål med bindende trinmålsformuleringer, der angiver, at *”undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til...”*

Klare Mål var et brud med traditionen for læseplaner. Dansk 95, som den tidligere læseplan for dansk hed i omtale, beskrev ikke de faglige mål, men fagets indhold på de 3 hovedforløb. Nabo-sprog er nævnt allerede under 1.forløb (1.-2. klassetrin), hvor der under det faglige stof står, at undervisningen omfatter:

”vers og andre småtekster på norsk og svensk”

Under 2. forløb (3.-6.klassetrin) står der om det nordiske under fagligt stof, at undervisningen omfatter:

”tekster og andet stof på svensk og norsk”

Og under **Faglige områder, Norsk og svensk:**

”Norsk og svensk stof indgår i undervisningen på samme måde som det øvrige stof. Kulturelle, historiske og geografiske forhold inddrages og jævnføres med danske, hvor det er relevant. Der arbejdes med ligheder og forskelle i betydning, stavning og udtale”

Under 3. forløb (7.-9. klassetrin) står der om det nordiske under fagligt stof, at undervisningen omfatter:

”litteratur og sagtekster på norsk og svensk samt medieproduktioner eller andet stof med norsk og svensk tale”

Under **Faglige områder, Norsk og svensk:**

”Norsk og svensk stof indgår i undervisningen på samme måde som det øvrige stof. Litterære, kulturelle, historiske og geografiske forhold inddrages og jævnføres med danske, hvor det er relevant. Der arbejdes med: ligheder og forskelle i betydning, stavning og udtale, talord og personlige pronominer.”

Målet med undervisningen i nabosprog i dag er helt klart gradvist igennem hele skoleforløbet at udvikle elevernes evne til at forstå svensk og norsk i såvel tale som skrift. Undervisningen har et klart praktisk sigte: at kunne kommunikere med naboerne, mens det kulturelle og historiske fællesskab slet ikke nævnes i den gældende læseplan for faget dansk. Frem til 2001 så det helt anderledes ud. Her var der fokus på det fælles nordiske, og det blev understreget, at det nordiske stof skulle indgå på samme måde som det øvrige stof. Før 2001 var der ikke en klar målformulering for dansk-faget – og for det nordiske - men det ligger mellem linjerne, at undervisningen i nabosprog (også) havde et kulturelt sigte. Det litterære, kulturelle, historiske og geografiske nævnes før det specifikt sproglige, og man får klart det indtryk, at det sproglige er underlagt det kulturelle og er midlet til at

kunne arbejde fyldestgørende med det fælles nordiske. Det er bemærkelsesværdigt at færøsk og grønlandsk ikke nævnes i læseplanerne på trods af, at begge områder er en del af rigsfællesskabet.

Gennemgang af læreplanen for den svenske grundskole

”Kursplanen” for faget svensk indledes med en redegørelse for fagets sigte og rolle i uddannelsen. Herefter følger mål at stræbe efter, fagets karakter og opbygning og endelig de mål som eleverne skal have opnået efter henholdsvis 5. og 9. skoleår. Afsnittet om faget svensk afsluttes med en vejledning i bedømmelse i faget svensk (en oversigt over, hvad eleven skal kunne for at få henholdsvis ”Väl godkänd” og ”Mycket väl godkänd”).

Under ”mål att sträva mot” er det nordiske nævnt 2 steder. Skolen skal i sin undervisning i svensk stræbe efter at eleven:

”- får möjlighet att förstå kulturell mångfald genom att möta skönlitteratur och författarskap från olika tider och i skilda former från Sverige, Norden och andra delar av världen”

”- får erfarenheter av språken i de nordiska grannländerna samt en orientering om det samiska språket och övriga minoritetsspråk i Sverige”

Under ”Ämnets karaktär och uppbyggnad” står det nordiske ikke nævnt. Heller ikke under ”Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skoleåret” står der noget om det nordiske.

Under ”Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skoleåret” står, at eleven skal: *”kunna läsa till åldern avpassad skönlitteratur från Sverige, Norden och från andra länder...”*

Det nordiske er heller ikke nævnt under afsnittet om bedømmelse

Det nordiske står ikke stærkt i den svenske læseplan for grundskolen. Det er kun i de mål, skolen skal stræbe efter, at eleven opnår, at de nordiske nabosprog nævnes eksplicit. Skolen er altså forpligtet på, at eleverne på en eller anden måde præsenteres for nabolandenes sprog, så de kan få erfaring med disse (hvad det så indebærer). Men der sondres ikke mellem lytte- og læseerfaringer, og der står ikke, hvad erfaringerne skal kunne bruges til (fx at forstå talt og skrevet nabosprog). Den nordiske litteratur nævnes to gange i mål at stræbe imod og i slutmålene for 9. klasse. Under de mål, eleverne skal nå efter 9 klasse, står, at eleverne skal kunne læse alderssvarende litteratur fra Norden, men ikke noget om, at det skal være på originalsproget.

Gennemgang af læreplanerne for den finske grundskole

Undervisningens mål og centrale indhold præsenteres i kapitel 7.3 i ”Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen”. Hvert fag har sit underafsnit under 7.3.. Nedenfor undersøges de 2 fag ”svenska som modersmål” og ”finska som modersmål”.

Læreplanen har for hvert fag en generel indledning. Herefter er beskrivelsen delt op i 1.-2. klasse, 3.-5. klasse og 6.-9. klasse. Under hvert trin præsenteres først hovedformålet for det pågældende trin, hvorefter de konkrete faglige mål, det centrale indhold og profilen for gode kundskaber ved afslutningen af trinnet præsenteres. Ved 6.-9. klasse er profilen erstattet af ”kriterier för vitsordet åtta vid slutbedömningen”.

Læreplan i svensk for elever med svensk som modersmål

Der nævnes intet om nabosprog eller Norden under 1.-2. klasse.

Under 3.-5. klasse omtales såvel de nordiske nabosprog som den nordiske litteratur. Både under mål, centralt indhold og profil for gode kundskaber efter 5. klasse. Alt, hvad der står om det nordiske, står under overskriften ”Språk, litteratur och kultur”. Under målet står, at eleven skal:

”lära sig att lägga märke till och respektera de språk som talas i närmiljön och lära känne de nordiska grannspråken”.

Under centralt indhold:

”att bekanta sig med svensk och nordisk barnlitteratur och de nordiske grannspråken”.

Og under profil for gode kundskaber efter 5. klasse, at eleven:

”känner till de språk som talas i närmiljön och i de nordiske grannländerna”

Under 6.-9. står det nordiske igen omtalt under overskriften ”Språk, litteratur och kultur”. Under målet hedder det, at eleven skal:

”öka och fördjupa sitt läs- och litteraturintresse genom att läsa skönlitteratur från Finland, Norden och andra länder“

Under centralt indhold står der:

”att få grundläggande kunskap om modersmålets betydelse och om den språkliga situationen i Finland, Norden samt i ett globalt och demokratisk perspektiv.

”att läsa, analysera, reflektera över och gestalta skönlitteratur från Finland, Norden och andra länder“

„att läsa och bearbeta nordiska myter och sagor och centrale verk inom finlandssvensk litteratur“.

Under kriterier for vidnesbyrd ved slutbedømmningen står, at eleven:

”känner til det svenska språkets viktigaste särdrag och kan i någon mån jämföra svenskska språket med andra språk, speciellt finska språket, nordiska språk och de främmande språk som eleven får undervisning i”

”har läst båda finländsk, svenssk, nordisk och annan ütlandsk litteratur...”

”känner till de skönlitterära huvudggenrerna,...samt några centrala verk inom finländsk och nordisk litteratur og inom världslitteraturen”

”kan reflektera över svenskan i Finland som en del av den nordiska språkgemenskapen och i et mera globalt perspektiv...”

I den finske læreplan for svensksprogede elever spiller de andre nordiske sprog en vis rolle. I forhold til det sproglige skal eleverne have kendskab til de nordiske nabosprog (hvad det indebærer, siges der ikke noget om), og de skal i et ikke nærmere præciseret omfang kunne sammenligne deres eget sprog med andre sprog, først og fremmest finsk og de øvrige nordiske sprog, men også med elevens fremmedsprog. Det finske sprog nævnes eksplicit og først, herefter nævnes de nordiske sprog og til sidst elevens fremmedsprog, hvilket kan læses som en prioritering. Dette indtryk forstærkes i de afsnit, hvor den nordiske litteratur nævnes. Her nævnes først finsk eller finlandssvensk, herefter nordisk og til sidst litteratur fra andre lande. Norden ligger mellem det nære og det fremmede og nævnes derfor eksplicit. Intet sted i dokumentet nævnes konkrete nordiske lande eller sprog ud over Finland/ finsk og svensk. Nabosprog nævnes flere steder under 3.-5. klasse, mens der under 6.-9. klasse udelukkende tales om nordiske sprog. Det må betyde, at fokus på undervisning i nabosprog ligger forholdsvis tidligt i skoleforløbet, mens fokus i de større klasser i højere grad ligger på at få kendskab til den nordiske litteratur og at få indsigt i sprogsituationen i Norden.

Læreplan for finsk for elever med svensk som modersmål

Elever med svensk som modersmål undervises i finsk.

”Syftat med undervisningen i finska i den grundläggande utbildningen på svenska i Finland är i första hand att ge enspråkigt svenska elever sådanne färdigheter i landets majoritetsspråk att de nöjaktigt reder sig i tal och skrift i alldagliga språksituationer och vågar börja ta del av information, aktuella frågor och underhållning i massmedier även på finska”

Elever, der er tosprogede med finsk og svensk, skal have mulighed for at uddybe deres færdigheder igennem *”en särskild modersmålsinriktat lärokurs”*.

Undervisningen i finsk starter typisk i 3. klasse, men sproget introduceres allerede i 1. eller 2.klasse.

Finsk kan læses som A eller B sprog.

Læreplan for svensk for elever med finsk som modersmål

Elever med finsk som modersmål undervises også i svensk. Her er målet, at:

”Undervisningen i svenska skall ge eleven färdigheter för växelverkan och samarbete med den svenskspråkliga befolkningen i vårt land och för nordisk samarbete”

Også her tilbydes tosprogede elever med finsk og svensk en særligt tilrettelagt undervisning i svensk.

Svensk kan læses som A eller B sprog.

Læses sproget som A sprog starter undervisningen normalt i 3. klasse, men den kan begynde tidligere.

Der står ikke noget direkte om undervisning i de andre skandinaviske sprog, men under centralt indhold nævnes det nordiske:

”viktiga allmänna fakta om den svenskspråkiga kulturen och det svenskspråkiga språkområdet och i viss mån om andra nordiska länder”

og under kulturelkompetence står, at eleven skal:

”lära sig att känna finlandssvenska, svenska och övriga nordiska livsformer”

Finske elever med svensk som modersmål får en grundig oplæring i finsk og får gennem modersmålsundervisningen i svensk indsigt i nabosprogene dansk og norsk. Elever med finsk som modersmål får en grundig oplæring i svensk, men får ikke en egentlig undervisning i de øvrige skandinaviske eller nordiske sprog.

Gennemgang af læreplanen for grundskolen på Åland:

Under mål for svenskfaget er det nordiske nævnt:

”Eleverna skall även bekanta sig med norska och danska i tal och i viss mån i skrift. Man skall ta tillvara alla möjligheter att även praktiskt träna ifrågavarande språk genom lägerskolor, studiebesök, brevkontakter, elevutbyten mm”

Finsk er ikke obligatorisk på Åland, men kan vælges som valgfag både i lägstadiet (1.-6. klasse) og på högstadiet (7.-9. klasse)

Gennemgang af læreplanen for den islandske grundskole

Læreplanen i islandsk

Der står intet i læreplanen for islandsk om de øvrige nordiske sprog eller litteratur fra de øvrige nordiske lande.

Læreplanen i dansk

I indledningen til faget dansk står der:

”Undervisningen i dansk skal bidrage til at vedligeholde og styrke forbindelsen til de nordiske lande.”

Begrundelsen for danskundervisningen er den kulturelle forbindelse mellem de nordiske nationer og det faktum, at mange islændinge studerer og arbejder i de øvrige nordiske lande.

Dansk læses som et fremmedsprog, og formålet er, at eleverne tilegner sig dansk, så de kan begå sig i Danmark. Der lægges også vægt på, at eleverne får indsigt i dansk kultur:

”For at eleverne skal blive bekendt med Danmarks kultur og skik og brug i landet, er det vigtigt at fremme personlige kontakter mellem eleverne og danskerne, fx ved udveksling af breve og e-mails, elevbesøg og lærerudveksling. Det er også vigtigt, at dansk kultur bliver synlig i klasseværelset...”

Der står intet i læreplanen om, at der skal undervises i andre nordiske sprog i forbindelse med danskundervisningen (men i det materiale, der normalt anvendes til dansk, indgår også tekster på norsk og svensk).

De islandske elever får via 4 års danskundervisning adgang til de skandinaviske sprog og den skandinaviske litteratur og kultur. Der undervises i dansk som fremmedsprog, og undervisningen har derfor både en udtryks og en forståelsesdimension. Danskfaget i Island er af mindre omfang end i Grønland og på Færøerne, og sproget har ikke som i de to selvstyreområder afgørende betydning for elevernes muligheder for videre uddannelse og for deltagelse i samfundslivet.

Gennemgang af læreplanen for den grønlandske folkeskole/grundskole

Bekendtgørelsen om undervisningen i folkeskolen i Grønland indeholder en række fagplaner. I Grønland undervises der både i grønlandsk og dansk på alle trin og årgange. Nedenfor undersøges fagplanerne for dansk og grønlandsk.

Fagplanerne er opdelt i 3 trin: ”Yngstetrinnet”, mellemtrinnet og ældstetrinnet. Der er opstillet obligatoriske læringsmål for hvert trin for de 4 faglige områder: Kommunikation, Indsamling af informationer, Kultur og levevilkår og Systematisk sprogarbejde og sprogtilegnelse. Målene er synoptisk opstillet, således at det er let at få overblik over progressionen i faget.

Bekendtgørelsen indeholder for hvert fag fagformål, læringsmål og trinmål. Fagformål, trinmål og læringsmål er obligatoriske, nationale standarder for undervisningens indhold og er således bindende.

Læreplanen i grønlandsk

Der står intet i læreplanen for grønlandsk om nordiske sprog eller nordisk litteratur. Det tætteste, vi kommer, er en omtale af udenlandsk litteratur.

Læreplanen i dansk

Dansk er første fremmedsprog i folkeskolen i Grønland. Faget findes som nævnt tidligere på alle trin og har et forholdsvis stort omfang. Formålet med undervisningen i dansk er:

”at eleverne tilegner sig viden og færdigheder, så de kan forstå talt og skrevet dansk samt udtrykke sig mundtligt og skriftligt på sproget i alle relevante sammenhænge i og uden for skolen. Undervisningen skal sikre eleverne et grundlag for og sproglige redskaber til videre læring af andre sprog samt til læring i skolens øvrige fag og i deres videre uddannelse”

Undervisningen skal i øvrigt medvirke til, at eleverne:

”opnår forståelse af samspillet mellem grønlandsk og dansk sprog og kultur. Undervisningen skal give eleverne interesse for at orientere sig om kultur og levevilkår i Danmark og i den øvrige verden...”

Under overskriften ”Fagets placering” står der desuden, at:

”hensigten med undervisningen er, at eleverne i løbet af deres uddannelse opnår en funktionel talsprogethed”

og længere nede i samme afsnit:

”Dansk skal systematisk inddrages som undervisningssprog og skal fungere som redskab og middel til informationssøgning i andre fag og fagområder”.

Læringsmål og trinmål er omfattende og giver indtryk af, at faget dansk har et stærkt sprogligt fokus. Eleverne skal både udvikle en produktiv og en receptiv kompetence på dansk, og målet er at give eleverne en sproglig kompetence på dansk, der gør dem i stand til at anvende dansk ubesværet i såvel dagligdagssituationer som ved indsamling af informationer og som redskab til at orientere sig om forhold i Danmark og andre lande. Kravene til den sproglige kompetence er store. Eleverne skal fx kunne anvende et situationsafhængigt sprog og kunne veksle mellem formelt og uformelt sprog.

I læreplanen for dansk står der ikke noget om andre nordiske landes sprog, og den nordiske litteratur ud over Danmarks og Grønlands er ikke nævnt. Man kan sige, at det øvrige Norden er ikke-eksisterende i de grønlandske læreplaner, og man får dermed ikke indtryk af, at Grønland er en del af det nordiske fællesskab.

Det er tydeligt, at formålet med at lære dansk er at give eleverne adgang til at kunne deltage i uddannelse, samfundsliv og kultur i Grønland og Danmark. Det nordiske er som sagt ikke nævnt overhovedet, men indirekte giver en funktionel tosprogethed lettere adgang til at deltage i det nordiske fællesskab, men det kan undre, at svensk og norsk ikke nævnes i et danskfag med så stærkt et fokus.

Gennemgang af den færøske læreplan for grundskolen

Læreplanen i færøsk

Under faget færøsk arbejdes med nabosprogene islandsk og norsk. Om islandsk hedder det:

”Der læses nogle sider på islandsk hvert år. Eleverne bør forstå indholdet, og lighederne mellem islandsk og færøsk bør påvises”.

Om norsk hedder det:

”Eleverne bør få nogen vejledning i norsk. Læreren bør kort forklare baggrunden for situationen med nynorsk og bokmål. Derved bliver der også lejlighed til at berøre lighederne mellem nynorsk og færøsk. Der læses nogle sider nynorsk og bokmål (lige mange af hver sprogform) hvert år. Eleverne bør forstå indholdet”

Der lægges i den vejledende læseplan op til, at eleverne bør høre islandsk og norsk, og at de: *”bør få lejlighed til at synge nogle af de almindeligste sange på begge sprog”.*

Der lægges i den vejledende læseplan op til, at der arbejdes med islandsk og norsk som nabosprog, men det formuleres ikke som et lovmæssigt krav, men som noget man bør gøre. Det har ikke inden for denne rapportes rammer været muligt at undersøge, hvad der faktisk står i de lokale læseplaner.

Læreplanen i dansk

Der undervises i dansk fra 3. klasse. Dansk er 1. fremmedsprog på Færøerne og indtager en særstatus blandt fremmedsprogene, da det delvis er kendt af eleverne på forhånd, bl.a. fra radio og tv. Det danske sprog anses i læreplanen for at være det sprog, der skal give eleverne adgang til verdenslitteraturen. Derfor bør dansk: *”læres godt og grundigt i tale og skrift, samt med hensyn til læse- og udtryksfærdighed på dansk”*

Slutmålet for undervisningen i dansk er:

- *at gøre eleverne bevidste om den betydning, dansk sprog har som kommunikationsmedie til andre sprog og anden kultur,*
- *at eleverne kommer til at forstå og kan bruge dansk sprog godt og grundigt i tale og skrift, og*
- *at give eleverne indblik i dansk litteratur og digtning”*

For hvert forløb er der opstillet delmål for faget, og undervisningsindholdet er for hvert delforløb beskrevet både i forhold til arbejdet med den mundtlige og skriftlige side af faget. Der lægges fx vægt på, at begynderundervisningen i dansk understøtter udviklingen af elevernes netop udviklede læsekompetence. Og senere i forløbet lægges der vægt på, at eleverne arbejder med mange forskellige teksttyper og bliver fortrolige med at læse og skrive dansk.

Svensk står beskrevet under danskfaget. Formålet med undervisningen i svensk er: *”at eleverne lærer at forstå svensk tale og skrift. Eleverne bør få nogen vejledning i svensk udtale. Der bør være*

lejlighed til at berøre slægtskabet med de andre nordiske sprog. De bør også have lejlighed til at høre svensk sprog (radio, video, plader og lign.) samt at synge nogle kendte svenske sange.”

Undervisningen i dansk er omfattende. Eleverne har dansk fra 3.klasse, og målet er at beherske dansk på et niveau, så sproget giver adgang til andre sprog og andre kulturer, Det er interessant, at både islandsk, norsk og svensk betragtes som nabosprog. At der undervises i svensk som var det et nabosprog peger på, at elevernes kompetence i dansk forventes at være på et højt niveau. Det er ikke overraskende, at det var de unge fra Færøerne, der klarede sig bedst i undersøgelsen af ”Internordisk sprogforståelse i en tid med ökad internationalisering, 2003-2004”.

Konkluderende om undervisningen i nordiske sprog i grundskolen i Norden

Det er meget forskellige krav, der stilles til undervisningen i nordiske sprog i grundskolen i de nordiske lande. Det er vanskeligt umiddelbart at sammenligne de dokumenter, der ligger til grund for undervisningen i de forskellige lande, da der ligger forskellige principper bag dokumenterne. Nogle lande foreskriver overordnede faglige mål, mens andre lande i højere grad beskriver fagenes indhold og endda foreslår konkrete tekster (fx Norge). Man fornemmer, at udviklingen i de seneste år mange steder går i retning af mere overordnede målformuleringer – i Danmark endda med bindende trinmål inden for de forskellige delområder. Jo nyere bestemmelserne er, jo mere overordnede mål og jo mindre konkret indhold. Historiske, geografiske, kulturelle og politiske forhold anes tydeligt i de forskellige bestemmelser. For nogle af de små sprogsamfund er det nordiske et vigtigt element. Færøerne og den svensksprogede del af Finland gør fx meget ud af det nordiske, mens det nordiske i nogle af de centralskandinaviske lande netop nævnes (det gælder i særlig grad for Sverige), men ikke meget mere - og her er den nordiske forpligtelse begrænset til nabolandene.

Der er en tydelig forskel på, om de nordiske sprog er nabosprog eller fremmedsprog. I Grønland og Island – og til dels i den finsksprogede del af Finland – repræsenteres det nordiske ved et nordisk sprog, som så læses som fremmedsprog på et relativt højt niveau. Det konkrete sprog (dansk og svensk) må så fungere som adgangsbillet til det nordiske, men de øvrige nordiske sprog nævnes ikke i fagenes indhold.

Nogle lande har det nordiske nævnt i de overordnede målformuleringer (fx Danmark), mens andre lande kun omtaler det nordiske på lavere niveauer. Der er også forskel på, om det er det sproglige eller det kulturelle fællesskab, der vægtes. Igen har Færøerne og den svensksprogede del af Finland både et stærkt sprogligt og kulturelt element i undervisningen, mens de seneste fagplaner fra Danmark næsten udelukkende fokuserer på betydningen af at kunne forstå talt og skrevet norsk og svensk. Endelig er der også forskel på, om det nordiske indgår i eksamen eller anden evaluering.

Samlet set fylder det nordiske ikke meget i fagplanerne. Det er nævnt alle steder, men flere steder i uforpligtende formuleringer.

Ungdomsuddannelserne/de gymnasiale uddanner i Norden

Norge

Læreplan for videregående opplæring Norsk, Kyrkje, utdannings- og forskningsdepartementet er fra 1993.

Den videregående opplæring i Norge inneholder et felles alment fag for alle studieretninger. De erhvervsfaglige studieretninger har 2 moduler norsk (i alt 150 lektioner), mens de studieforberedende studieretninger har 4 moduler (i alt 524 lektioner). Denne rapport inneholder en gjennomgang av såvel de to moduler for de erhvervsfaglige studieretninger som en gjennomgang av de 4 moduler for de studieforberedende studieretninger m.h.p. omtale av nordisk språk og/eller litteratur.

Læreplanen består av 3 kapitler.

Kapitel 1: "Generell informasjon", hvor de overordnede mål og retningslinjer for det samlede norskfag i grundskolen og den videregående opplæring presiseres.

Kapitel 2: "Mål og hovudmoment", hvor felles mål og indholdet i henholdsvis de erhvervsfaglige og studieforberedende studieretninger bliver presenteret

Kapitel 3: "Vurdering", hvor såvel den løbende som slutevalueringen i faget bliver behandlet.

I kapitel 1 om de overordnede mål for hele norskfaget er det nordiske omtalt 2 gange, 1. gang under overskriften "Litteratur":

"Eit rikt utval av norsk skjønnlitteratur og sakprosa utgjer kjernen i litteraturlesinga, men også tekstar frå nordisk og internasjonal litteratur har sin plass."

Under overskriften "Kulturarv":

"Kjennskap til norsk skriftkultur inneber også noko kjennskap til den nordiske og den internasjonale skriftkulturen som vi er ein del av."

De erhvervsrettede studieretninger

Det nordiske er ikke nevnt i felles mål for modul 1 og 2. Under modul 1 omtales det nordiske kun 1 gang, og det er i forbindelse med litteratur. Her står:

"I nokon grad kan ein også trekkje inn tekstar frå andre nordiske land og frå verdslitteraturen".

Under modul 2 gentages samme formulering. Men der står ikke yderligere om det nordiske.

Det nordiske spiller altså ingen rolle i norskfaget i de erhvervsfaglige studieretninger. Det sproglige er ikke nevnt, og det er valgfrit, om man overhovedet vil inddrage litteratur fra de andre nordiske lande.

De studieforberedende studieretninger

Under de felles mål for de 4 moduler står der om det nordiske, at eleverne skal:

"ha noko kunnskap om andre nordiske språk og ha lese dansk, svensk og noko islandsk litteratur på originalspråket"

Under modul 1 og 2 er ordlyden den samme som i de erhvervsfaglige moduler. Man kan trække tekster ind fra de andre nordiske lande, men der er intet krav.

Under modul 3 skal eleverne kende: *"viktige drag ved norrønt mål"*, og her skal de: *"ha kunnskap om norsk og nordisk litteratur frå dei eldste tider og fram til ca. 1900"*

Eleverne skal læse og have kundkaber om norrøn litteratur, og det præciseres, at de skal have læst et prosaværk og et eddakvad eller uddrag. Blandt forfattere, der bør være med på læsepensum nævnes H.C. Andersen og August Strindberg.

Under modul 4 skal eleverne:

"ha noko kunnskap om viktige skilnader mellom norsk og andre nordiske språk"

og under litteratur skal de:

"ha noko kunnskap om annan nordisk litteratur"

"ha lese eit utval av danske og svenske tekster og ein islandsk tekst i original".

Det nordiske spiller, som det fremgår, en vis rolle i norskfaget i de studieforberedende studieretninger. Eleverne skal have kundkaber om de andre nordiske sprog og kende til vigtige forskelle mellem sprogene, og derudover skal de både have læst danske, svenske og islandske tekster på originalsproget. Islandske tekster nævnes sammen med danske og norske, noget der peger i retning af, at islandsk i denne sammenhæng betragtes som et nabosprog.

I forhold til det litterære lægges der en del vægt på den ældre nordiske litteratur, de to nordiske (ikke norske) forfattere, der nævnes, er fra 1800-tallet, og den norrøne litteratur nævnes flere steder.

Under kapitel 3 om vurdering nævnes ingen indholdselementer fra faget.

Danmark

Gymnasiereform 2005 træder i kraft 1.8.2005 og gælder for alle de 4 gymnasiale uddannelser i Danmark.

De gymnasiale uddannelser i Danmark består af:

STX (det traditionelle boglige gymnasium)

HHX

HTX

HF

Nedenfor følger en gennemgang af forholdene på det almene gymnasieområde (stx) og hf.

Stx-bekendtgørelsen (Bekendtgørelsen for det almene gymnasium) fra 15. december 2004 afløser fra august 2005 gymnasiebekendtgørelsen fra 1999.

I læreplanen for Dansk står der følgende om nabosprog:

I afsnit 2.1: *Faglige mål* står der, at eleverne skal kunne *"dokumentere kendskab til en bred repræsentation af centrale danske litterære værker gennem tiderne med perspektiv til litteraturen i Norden, Europa og den øvrige verden."*

Og i afsnit 2.2: *Kernestof* står der i afsnittet *Det litterære stofområde*, at i udvalget af primært skønlitterære tekster skal der indgå ”*svenske og norske tekster på originalsproget*.” (Læreplanens understregning).

I læreplanen for dansk fra 2005 er nabosprogsundervisningen altså knyttet til litteraturundervisningen. I afsnittet *Det sproglige stofområde* nævnes nabosprogene ikke.

Som det kan ses af følgende oversigt over nabosprogenes placering i gymnasiebekendtgørelsen fra 1999, er deres status ikke blevet ændret.

I fagbilaget for dansk i gymnasiebekendtgørelsen fra 1999 står der følgende om nabosprog i afsnit 2.2: *De overordnede mål for danskundervisningen*: ”*Gennem læsning af først og fremmest skønlitterære tekster skal eleverne opnå et overblik over den kultur- og åndshistoriske udvikling i Danmark fra oldtiden til vore dage, med udvalgte perspektiver til Norden og den øvrige verden.*”

I afsnit 3.1: *Fagets områder og metoder* står der videre: ”*Tekster fra det nordiske sprogområde skal indgå i tekstlæsningen; de læses normalt i oversættelse, men der skal også læses svenske og norske tekster på originalsproget.*”

Nabosprogsundervisningen er også her knyttet til litteraturundervisningen. I afsnit 2.4: *Generelle mål for det sproglige arbejde* nævnes nabosprogene ikke.

Hverken i fagbilaget fra 1999 eller i læreplanen fra 2005 står der noget om, hvor mange sider tekster der skal læses på svensk og norsk. Det skyldes, at begge bygger på målstyring og ikke pensumstyring.

I læreplanen for dansk på HF (2005) er det nordiske kun nævnt et sted. Under ”Kernestof” står der efter beskrivelsen af de tre stofområder: Sprog, litteratur og medier: ”*I forbindelse med et eller flere af de tre stofområder arbejdes med svenske og norske tekster på originalsproget*”.

Det nordiske fylder ikke meget i de nye bekendtgørelser for de gymnasiale uddannelser. Der skal læses et ikke nærmere fastsat antal tekster på henholdsvis norsk og svensk, men der er ikke angivet et mål for denne læsning, og det er op til læreren/klassen at beslutte, i hvilken sammenhæng det skal ske.

Sverige

1994 ÅRS LÄROPLAN (Lpf 94) gælder for uddannelsen af unge i Sverige. I Sverige tilstræbes det, at alle unge skal gennemgå en fuldstændig gymnasieuddannelse. ”Mål att sträva mot” angiver indretningen af skolens arbejde, ”mål att uppnå” angiver, hvad eleverne mindst skal have opnået, når de forlader skolen.

Læreplanen indeholder dels en generel del om de grundlæggende værdier og de overordnede mål, dels kursusplaner for de enkelte fag. I den generelle del af planen står der under ”mål att sträva mot” om det nordiske, at hver elev:

”*har god insikt i centrala delar av det svenska, nordiska och västerländska kulturarvet*”
og

”kan bedöma skeenden ur svenskt, nordiskt, europeiskt og globalt perspektiv”.

I fagbeskrivelsen for svenskfaget står der under ”mål att sträva mot”, at skolen skal stræbe efter, at eleven:

”för möjlighet att utveckla en beläsenhet i centrala svenska, nordiska och internationale verk”

”uppövar sin förmåga att förstå talad och skriven norska och danska och får kännedom om litteratur, språk och språksituation i hela Norden inklusive minoritetsspråken i Sverige”

Kursusplanen for faget svensk indeholder dels de to kernekurser: Svenska A og Svenska B, dels 3 ”karaktersämnekurser: Svenska C – mundtlig och skriftlig kommunikation, Litteratur och litteraturvetenskap samt Litterär gestaltning. Det er kun de to kernekurser, der læses i alle gymnasieretninger.

I kurset ”Svenska A” nævnes det nordiske ikke.

I kurset ”Svenska B” står der under mål, som eleverne skal opnå, at eleven skal

”ha tilägnat sig och ha kunskap om centrala svenska, nordiska och internationella verk...”

Under ”Betygskriterier” står under kriterierne for ”Väl godkänd”:

”Eleven redogör för grunddragen i de europeiska språkens släktskap, ursprung och deras påverkan på svenska språket samt påvisar utifrån textstudier likheter och skillnader mellan de nordiska språken”

Det nordiske sprog og den nordiske litteratur er nævnt under de mål, man skal stræbe efter at nå. Det betyder, at skolen/læreren er forpligtet på:

- at undervise i lytte- og læseforståelse i forhold til dansk og norsk
- at give eleverne kendskab til sprog og sprogsituation i hele Norden (hvad det så i praksis betyder)
- at præsentere eleverne for nordisk litteratur

Når vi kommer til mål, der skal opnås, bliver det tydeligt, at indsigt i de nordiske sprog hører til det, kun de dygtige elever skal mestre. I målene står de nordiske sprog ikke nævnt eksplicit. Men under ”Betygskriterier” kan man læse, at eleverne for at opnå en pæn karakter skal kunne påvise forskelle og ligheder mellem de nordiske sprog.

Af slutmålene fremgår det, at eleverne skal have tilegnet sig og have kundskaber om centrale nordiske værker (hvor mange værker og hvor omfattende indsigt det drejer sig om, står der intet om).

Finland

GRUNDERNA FÖR GYMNASIETS LÄROPLAN 2003 träder i kraft 1.8. 2005. Undervisningen består af en rækkeobligatoriske kurser og dertil kommer 3 fordybende valgfrie kurser.

Svensk om modersmål

De elever, der har svensk som modersmål, møder det nordiske i det 4. af de 6 obligatoriske moduler. Modul 4 hedder: ”Tekster i Norden”. I kursusbeskrivelsen står der:

”Kursen behandlar de nordiska språkens och den nordiska litteraturens historia, nordiska texter, texter på nordiska språk samt nordisk kultur. Inom litteraturundervisningen fokuseras dramatikerna”.

I målet for modulet står der eksplicit om det nordiske, at de studerende skal:

”känna igen de olika nordiska språken i båda talad og skriven form”

”besitta grundläggande strategier för att kunna göra sig förstådda i Norden”

”kunna läsa och tematisera medietexter på nordiska språk, närmast danska och norska”

Og det centrale indhold i modulet er bl.a.:

”de nordiska språkens gemensamma bakgrund”

”skillnader och likheter mellan de nordiska språken”

”samtalsstrategier som underlättar umgänget i Norden”

”produktion av texter i anslutning till teman i de nordiska texter som behandlats”

”skönlitterära författarskap och texter i den nordiska litteraturen”

Det nordiske står relativt stærkt i det svensksprogede finske gymnasium. Det, at det nordiske har sit eget modul, gør, at det er svært at overse eller bagatellisere. Det nordiske er hovedindholdet i dette modul, og man må gå ud fra, at det betyder, at eleverne får et vist kendskab til nordiske sprog og nordisk litteratur.

Det sproglige har en helt central plads i modulet. Eleverne skal kunne genkende de nordiske sprog både i tale og skrift, de skal kunne læse og tematisere nordiske medietekster, fortrinsvis på nabosprogene, og endelig skal de udvikle samtalestrategier for at kunne gøre sig forstået i Norden. Det kommunikative og funktionelle er i fokus, og det, at eleverne møder nabosproget i form af medietekster, må forventes at gøre det nordiske til noget nutidigt og vedkommende for eleverne. Endelig pointeres det under det centrale indhold, at eleverne selv skal producere tekster i tilslutning til de temaer, de har mødt i de nordiske tekster. På den måde sikres det, at eleverne får bearbejdet det, de har læst – og måske lidt svært ved at forstå – yderligere.

Derudover fremgår det af det centrale indhold, at skönlitterære forfatterskaber/tekster også indgår i modulet.

Under ”Bedömning” fremgår det, at bedømmelsen af kurserne skal ”beakta läroämnets alla delområden”. Det må betyde, at det nordiske også herigennem tillægges betydning af såvel lærere som elever.

Åland

”Läroplansgrunderna för gymnasialstadiet är fastställda av landskapsregeringen den 3 december 2004 och läroplansgrunderna i allmänna ämnen är fastslagna den 14 december 2004.” Svensk er obligatorisk, mens finsk er valgfrit.

Svensk læses på forskellige niveauer afhængigt af, hvilken gymnasial uddannelse der er tale om. I forsøgsbekendtgørelsen (2004) for det yrkesinriktede gymnasium er det nordiske fx nævnt under niveau 2: 5-10 studieuger i svensk. Her hedder det, at de studerende:

”bekantar sig med andra nordiska språk och språksituationen i Norden”

Island

Gymnasieuddannelsen i Island er 4-årig, men der arbejdes i øjeblikket på at forkorte den til 3 år. De læreplaner, der gælder i øjeblikket, er udarbejdet i 1999. Undervisningen i gymnasiet i Island er tilrettelagt som kurser, der giver et antal point "einingar". Der er både obligatoriske og valgfrie kurser. I denne undersøgelse medtages kun de obligatoriske kurser.

Undervisningen i dansk er obligatorisk, dog kan elever med tilknytning til et af de andre skandinaviske lande vælge norsk eller svensk i stedet for dansk. Af interesse for denne rapport er kursusplanerne for islandsk og dansk/norsk/svensk

Kursusmoduler i islandsk

Der står intet om nordiske sprog i kursusplanerne for faget islandsk. I forhold til nordisk litteratur er det kun i forbindelse med det forhistoriske, at det nordiske nævnes eksplicit. Eleverne skal læse nordisk mytologi og lære om urnordisk kulturarv.

Kursusmoduler i dansk

Der er 3 +2 moduler i dansk.

Der er størst fokus på det danske sprog i alle moduler. Der er en klar progression i de første 3 moduler, hvor eleverne i forhold til den receptive kompetence i sidste modul forudsættes at kunne:

"forstå indholdet af skriftsprog og samtaletekster, der handler om temmelig specielle emner, som de kender til og er interesseret i"

Om den produktive sproglige kompetence hedder det:

"Målet for taleøvelser er at eleverne lærer at formulere deres tanker klart og definitivt under samtaler og beretninger. Når eleverne skriver tekster øves de i at anvende afvekslende stilformer"

Der står ikke noget specifikt om dansk litteratur, men eleverne skal præsenteres for dansk kultur og skal sammenligne Island og Danmark m.h.p. "kultur, samfund og landenes kendetegn".

De øvrige nordiske landes sprog eller litteratur nævnes ikke i kursusplanen for dansk.

Dansk læses som fremmedsprog og formålet er, at eleverne udvikler såvel en produktiv som en receptiv kompetence på dansk. Eleverne skal både kunne tale og skrive dansk. De øvrige skandinaviske sprog er ikke nævnt, men eleverne kan vælge, om de vil læse dansk, svensk eller norsk, hvilket indikerer, at formålet med at læse sproget er at give eleverne en sproglig kompetence på et skandinavisk sprog, således at de kan kommunikere med personer fra et andet nordisk land/Skandinavien.

Grønland

Bekendtgørelse om Grønlands gymnasiale Uddannelse og om studieforberevende enkeltfagsundervisning (GU-bekendtgørelsen) er udarbejdet af Undervisningsministeriet i Danmark. Bekendtgørelsen for dansk er fra 1996. Dansk og grønlandsk er fællesfag i gymnasieuddannelsen og har det samme timetal. Faget grønlandsk tilbydes på 2 niveauer: som modersmål (grønlandsk A) og som fremmedsprog (grønlandsk B). Undervisningen foregår på dansk i alle andre fag end grønlandsk.

Grønlandsk fællesfag

Her står der intet om nordiske sprog.

Dansk, fællesfag

Dansk er et stort fag i det grønlandske gymnasium. Fagets hovedområder er ”dansk sprog og litteratur”, og det fremgår tydeligt af fagbeskrivelsen, at fagets sigte er andet og mere end undervisning i et fremmedsprog. Tekstlæsningen har en meget central plads i bekendtgørelsen (der langt hen ad vejen har stærke lighedstræk med bekendtgørelsen for gymnasiet i Danmark fra 1999), og det er først under afsnittet om sprog, at det bliver tydeligt, at der her er tale om undervisning i et sprog, der for hovedparten af eleverne er et fremmedsprog.

Formålet med undervisningen i dansk indeholder 6 punkter. De første 2 punkter sigter mod elevens personlige dannelse, mens punkt 3 og 4 sigter mod en kulturel dannelse (der indbefatter en introduktion til den åndshistoriske udvikling i Danmark og til nutidige danske tænkemåder og livsopfattelser), mens punkt 5 i sigter mod elevernes sproglige dannelse:

”at de studerende udvikler deres mundtlige og skriftlige sprogfærdighed og dermed deres mulighed for individuel og social udfoldelse i det danske og grønlandske samfund”

Det sidste punkt sammenfatter på mange måder de andre formål:

”at de studerende bliver i stand til at reflektere over ligheder og forskelle mellem deres egen erfaringsverden og den verden, de møder i dansksprogede tekster”

Under indholdsbeskrivelsen står i afsnittet om tekstlæsningen under underoverskriften: *”Fremmedsproget litteratur”*:

”Svensk og norsk litteratur på originalsproget og grønlandsk litteratur i dansk oversættelse kan indgå i alle tekstlæsningens områder...”

Der står ikke andet om nordiske sprog (ud over dansk og grønlandsk) eller nordisk litteratur.

Under overskriften sprog fokuseres på undervisning i sproglige forhold, og eleverne skal vejledes i såvel mundtlig som skriftlig fremstilling, herunder korrekt udtale.

Eksamen i dansk indbefatter en mundtlig og en skriftlig prøve. Om den mundtlige prøve hedder det: *”Prøven skal primært vise eksaminandens evne til at fremdrage væsentlige sider af tekstens indhold og form.... Også eksaminandens evne til at udtrykke sig nuanceret, klart og forståeligt på dansk skal indgå i bedømmelsen”*.

Om den skriftlige prøve står der:

”Prøven skal vise eksaminandens skriftlige sprogbeherskelse og evne til at udtrykke komplekse sammenhænge nuanceret og præcist. Endvidere skal der lægges vægt på evnen til at disponere et stof, til at argumentere og til at formidle viden, erfaring og oplevelse”.

Dansk i det grønlandske gymnasium er undervisningssproget, og det forudsættes implicit, at eleverne er kommet meget langt i deres sproglige udvikling i dansk i folkeskolen. Faget minder på mange måder om et modersmålsfag, idet den personlige og kulturelle dannelse står så stærkt. Fx fremgår det af prøvebestemmelsen for mundtlig eksamen, at det først og fremmest er tekstanalysen, der vurderes, sekundært den mundtlige fremstilling.

Der er ikke et krav om at undervise i andre nordiske sprog, men det nævnes, at svenske og norske tekster på originalsproget **kan** inddrages. Ellers nævnes det nordiske ikke.

Færøerne

I det færøske gymnasium er både færøsk, som man har alle tre år, og dansk, som man har de to sidste år, obligatorisk. I begge fag er der både skriftlig og mundtlig dimension.

I bekendtgørelsen (som er fra 2001) for faget færøsk er der tre punkter, der har interesse i nabo-sprogssammenhæng:

”Højst 1 værk (af 6) kan læses på et andet nordisk sprog”

”Eleven skal lære om hovedlydsforandring fra norrønt (oldnordisk) til færøsk. Af norrøn tekst som grundlag under arbejde med lydforandring og lydlære læses mindst 5 normalsider.”

”Islandske og nynorske tekster læses med det formål, at eleven bliver bekendt med ligheder og forskelle i den vestnordiske sprogfamilie, og der læses mindst 20 normalsider.”

Teksterne er i praksis ofte skønlitterære, og de bruges som regel ikke som eksamensspørgsmål.

I bekendtgørelsen (som er fra 2001) for faget dansk er der to punkter, der har interesse i nabo-sprogssammenhæng:

”Et af værkerne (af 4) skal være et andet nordisk værk end dansk, enten på oprindelsessproget eller i dansk oversættelse.”

”Anden nordisk litteratur.

I forbindelse med tekstlæsning, som nævnt før, skal svenske og norske tekster læses på oprindelsessproget. Litteratur fra andre lande i oversættelse kan læses på alle områder. Der skal læses mindst 25 normalsider svensk og 25 normalsider norsk.”

Eksamenshæftet til skriftlig eksamen i dansk er det samme som det, der bruges i Danmark. En enkelt opgave er dog skiftet ud med en, der formodes at virke mere bekendt for de færøske elever. Til mundtlig eksamen skal norske og svenske tekster være repræsenteret.

Der stilles altså store krav til de færøske elevers kompetence i dansk. Men ud over det danskfaglige står det nordiske også ret stærkt, idet der både læses tekster på islandsk, norsk og svensk. Norsk og islandsk betragtes som nabosprog og indgår i modersmålsundervisningen, men også svensk får næsten karakter af nabosprog, noget der indikerer, at eleverne er sikre på dansk.

Konkluderende om undervisningen i nordiske sprog i de gymnasiale uddannelser i Norden

Gennemgangen af de gymnasiale uddannelser er ikke fyldestgørende, da det ikke lod sig gøre inden for rammerne af denne rapport. Vi mener dog, at vi på baggrund af en undersøgelse af en række gymnasiale uddannelser i de nordiske lande godt kan sige noget om, hvordan det ser ud med undervisningen i nordiske sprog på ungdomsniveauet i Norden.

Det er meget vanskeligt at sammenligne dette uddannelsesniveau, da ungdomsuddannelserne er bygget meget forskelligt op. Vi har valgt primært at undersøge bestemmelserne for de studieforbe-

redende gymnasiale uddannelser, men med udblik til en række andre. Det er tydeligt, at jo højere niveau, der læses i de skandinaviske sprogfag, jo mere står der om det nordiske. Men det er også tydeligt, at der er stor forskel fra land til land.

Også for de gymnasiale uddannelsers vedkommende er der en tydelig tendens til, at de små sprog-samfund (Færøerne og de svensktalende i Finland) har et stærkt behov for at betone det nordiske, mens det nordiske ikke fylder så meget i de skandinaviske lande. Det står værst til i Danmark, hvor det hverken præciseres, hvad målet er, eller hvor meget eller hvad der skal læses, mens det står lidt bedre til i Norge, hvor der både lægges vægt på, at eleverne har kendskab til norsk, dansk og islandsk og har læst tekster på de 3 sprog.

På det gymnasiale område er det værd at fremhæve det finlandssvenske gymnasium, hvor det nordiske har den tydeligste og mest forpligtende karakter, idet det nordiske ligger i et særligt obligatorisk kursus (1 ud af 6 kurser har et nordisk indhold). Desuden har indholdet i kurset et funktionelt og et kommunikativt fokus.

Også for det gymnasiale område er det tydeligt, at det nordiske i de områder, hvor der tales et ikke skandinavisk sprog (bortset fra Færøerne), er repræsenteret ved, at et af de nordiske sprog læses som fremmedsprog, og at det er det sprog, der så indirekte giver adgang til de øvrige nordiske sprog – uden at der dog undervises i disse.

Det gymnasiale område ligner i forhold til undervisningen i nordiske sprog på mange måder grundskoleområdet, men i visse lande (fx Danmark) står det nordiske svagere i de gymnasiale uddannelser end i grundskolen.

Læreruddannelsen

Der er stor forskel på opbygningen af læreruddannelsen i de nordiske lande, og der er også stor forskel på, hvilken type uddannelsesinstitution uddannelsen er placeret på.

I Danmark, Færøerne og Grønland foregår uddannelsen af lærere til undervisning i folkeskolen på lærerseminarier, mens gymnasielæreruddannelsen er placeret på universiteterne. Folkeskolelæreruddannelsen uddanner lærere til undervisning fra 1.-10. klasse. Uddannelsen er 4-årig. I Danmark har uddannelsen status af en professionsbachelor uddannelse.

I Norge og Island er grundskolelæreruddannelsen placeret på lærerhøjskoler. Uddannelsen er 4-årig i Norge og 3-årig i Island. Læreruddannelsen i Island er en B.Ed-eksamen, som modsvarer en bachelor.

I Sverige foregår uddannelsen til grundskolelærer på højskoler eller universiteter. Uddannelsen er 4-årig.

I Finland foregår læreruddannelsen udelukkende på universiteterne. Uddannelsen til lærere i grundskolen er todelt. ”Klasslärarutbildningen” dækker undervisning fra 1.-6. klasse. Uddannelsen er en 5-årig magisteruddannelse. ”Ämneslärarutbildningen” dækker undervisning på 7.-9. klassetrin og gymnasiet og er ligeledes en magisteruddannelse.

I Sverige og Finland findes der ingen centrale bestemmelser for fagindholdet i fagene. Det er universiteterne/lærerhøjskolerne selv, der udarbejder fagplaner, der godkendes af fakultetet på det lokale universitet/lærerhøjskole. I Finland og Sverige er det almindeligt, at der er ansat en norsk og dansk lektor til at varetage undervisningen i de nordiske sprog på særlige kurser for studerende, der har svensk som hovedemne.

Det har ikke været muligt inden for denne rapporters rammer (og den relativt korte tidsfrist) at undersøge, hvordan de lokale studieordninger for faget svensk ser ud på de mange institutioner i Finland og Sverige, der udbyder læreruddannelse.

Der findes ingen læreruddannelsesinstitution på Åland.

Læreruddannelsen i Norge

Den gældende rammeplan for "Almennlærerutdanningen" i Norge er fra 2003. Rammeplanen udgør et forpligtende grundlag for de institutioner (lærerhøjskoler), der udbyder læreruddannelse i Norge. På baggrund af rammeplanen udarbejder de enkelte institutioner deres egne fagplaner for uddannelsen. I denne rapport undersøges kun den centralt formulerede rammeplan. Frem til 2003 fulgte læreruddannelsen en rammeplan vedtaget i 99. I den nuværende læreruddannelse er der et obligatorisk norskfag, og det er derefter muligt at vælge norsk som fordybningsfag. I den tidligere rammeplan fandtes et obligatorisk norsk 1 og 2 valgmoduler, norsk 2 og 3. Den gældende rammeplan gennemgås først, hvorefter den tidligere vil blive omtalt.

I den gældende rammeplan for norskfaget står hverken nordiske sprog eller nordisk litteratur nævnt eksplicit. Til gengæld har faget en klar profil i retning af det flerkulturelle og "fleirspråklege".

Rammeplanen fra 1999 er mere detaljeret og beskriver de 3 niveauer i norsk hver for sig. Under norsk 1 er det nordiske nævnt 1 gang. Under overskriften: Kunnskap om språk og tekst står, at studenterne skal kunne:

"Karakterisere...tekstar frå samisk og nordisk litteratur og nokre tekstar frå andre kulturar"

Under norsk 2 står under samme overskrift, at studenterne skal kunne:

"dokumentere kjennskap til språkstrukturen i norrønt og kunne lese eit utval norrøne tekstar i original"

"gjere greie for viktige likskapsdrag og skilnader mellom dei nordiske språka"

Og under overskriften: Organisering og arbeidsformer":

"grannespråksundervisning er ein del av norskfaget; besøk i nabolanda våre der ein kan studere grannelandets språk, litteratur og modersmålsopplæring er derfor ønskjeleg."

Udviklingen i norskfaget er, at rammeplanen er blevet mere kortfattet og overordnet, og det har bl.a.betydet, at det nordiske ikke længere nævnes eksplicit. Det kan let få den konsekvens, at det nedprioriteres eller falder helt ud af uddannelsen. Det nordiske perspektiv er erstattet af et flerkulturelt.

Læreruddannelsen i Danmark

Læreruddannelsen i Danmark følger Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 382 af 19.juni 1998, ændret 2001 og igen 2004. De sidste ændringer angår indholdet i fagene(fagenes CKF'er (centrale kundskaber og færdighedsområder). CKF'erne efter justeringen i 2004 gennemgås først,

hvorefter den tidligere udgave omtales. I Danmark er de 18 seminarier, hvor der udbydes læreruddannelse underlagt centrale bestemmelser for fagene. De enkelte seminarier udarbejder på baggrund af de centrale bestemmelser deres studieordninger for fagene. I denne gennemgang undersøges kun de centrale bestemmelser.

Dansk er ikke et obligatorisk fag i læreruddannelsen. Den studerende skal vælge mellem fagene matematik og dansk, men kan vælge at læse begge fag.

I bekendtgørelsen fra 2004 er det nordiske nævnt 3 gange. I målet for faget er det nordiske ikke nævnt eksplicit. Men under indholdsbeskrivelsen af de centrale kundskaber og færdigheder står der under overskriften "Litteratur og medietekster":

*"Der arbejdes med danske, nordiske og oversatte tekster"
og under overskriften "Sprog og kommunikation" står der, at der i arbejdet med området indgår:
"Det nordiske sprog og kulturfællesskab" og:
"talt og skrevet nabosprog".*

I bekendtgørelsen fra 1998 står det nordiske nævnt allerede i formålet for faget. Blandt de områder, de studerende skal tilegne sig er:

*"Kendskab til nordiske nabosprog og nabosprogsdidaktik".
Under de centrale kundskaber og færdigheder for faget står det nordiske kun nævnt under overskriften: Litteratur og litteraturundervisning:
"Ældre og nyere litteratur for børn og voksne med hovedvægten lagt på dansk og anden nordisk litteratur"
"Perspektivering af litterære tekster ud fra kundskaber om dansk og anden nordisk litteratur og kulturhistorie".*

Fra 1998 til nu er der i forhold til det nordiske sket det, at det nordiske er flyttet ud af den overordnede målformulering (skal ses i lyset af, at målformuleringen har skiftet karakter og har fået et mere overordnet didaktisk/professionsrettet tilsnit). Til gengæld har det nordiske i 2004 udgaven fået plads både under sprog og litteratur og medier. I den gældende bekendtgørelse foreskrives det, at de studerende både arbejder med nordiske litteratur og medietekster, med det nordiske kulturfællesskab og med talt og skrevet nabosprog. Man kan til gengæld undre sig over, at de øvrige nordiske sprog ikke er nævnt, specielt i lyset af rigsfællesskabet med Færøerne og Grønland.

Endelig er det værd at bemærke, at man kan blive lærer i Danmark uden at have dansk og dermed uden at have beskæftiget sig med nogen af de nordiske sprog i uddannelsen (ikke engang det sprog, der er undervisningssprog og modersmål for hovedparten af elverne i den danske folkeskole).

Læreruddannelsen i Sverige

Der findes ingen centrale bestemmelser for indholdet i fagene i læreruddannelsen i Sverige. Det er meget forskelligt, hvordan undervisningen i nabosprog er organiseret ved de forskellige højskoler/universiteter. Nogle steder er der ansat en dansk og norsk lektor.

Læreruddannelsen i Finland

Der findes ingen centrale bestemmelser for indholdet i fagene i læreruddannelsen i Finland. På den finlandssvenske læreruddannelse ved Åbo-akademi indgår grannspråksdidaktik som en obligatorisk

del af kurset: Grammatikdidaktik och språklig metvetenhet i emneslæreruddannelsen (7-9. klasse). I klasselæreruddannelsen (1.-6. klasse) indgår et kursus i nordiske sprog og nabosprogsdidaktik. Kurserne læses delvist af nordiske gæstelektorer fra Danmark og Norge. Ved en del af de finske universiteter er der ansat en dansk og en norsk lektor.

Læreruddannelsen i Island

Dansk er ikke obligatorisk fag i læreruddannelsen i Island, men indgår som et valgfag. De studerende, der har valgt fremmedsprog som valgfag kan vælge mellem dansk og engelsk. 2 kurser er fælles for studerende med valgfag i fremmedsprog (didaktik og IT). Studerende, der vælger dansk, skal læse op til 50 ETCS-point i dansk (afhængigt af, om de har valgt et eller to valgfag).

Lærerstuderende med andre valgfag kan vælge enkelte kurser i dansk.

Formålet for undervisningen i dansk og engelsk er det samme, selvom der undervises i engelsk fra 5. klasse i grundskolen, men først i dansk fra 7. klasse. Der undervises i dansk som et fremmedsprog, og målet med undervisningen er dels kendskab til sprog, kultur og fremmedsprogsdidaktik, dels udvikling af den studerendes egen sproglige kompetence på dansk. Lærerstuderende med dansk som fag får hvert år mulighed for at deltage i et 4 ugers sommerkursus og 1 uges vinterkursus i Danmark.

Den danske stat betaler for, at der hvert år ansættes en lektor fra Danmark på lærerhøjskolen i Reykjavik. De ansatte kommer typisk fra et dansk lærerseminarium.

De øvrige nordiske sprog indgår ikke i fagplanerne for dansk.

Læreruddannelsen i Grønland

Læreruddannelsen i Grønland følger Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 19 af 31.juli 2000. Uddannelsen til folkeskolelærer foregår på Grønlands Seminarium.

Dansk er blandt de obligatoriske fag i læreruddannelsen. Derudover kan dansk vælges som valgfag og som linjefag.

Dansk indgår sammen med grønlandsk og engelsk i et obligatorisk tværsprogligt forløb på første år af uddannelsen. Faget har både et sprogligt og et litterært indhold. Ifølge studieordningen indgår der ikke andre nordiske sprog end dansk i dette fag/forløb.

I valgfaget dansk (ligger placeret på 2.år af uddannelsen) arbejdes der ifølge studieordningen indgående med såvel de studerendes egen sproglige udtryksfærdighed som med faget som (et stort) undervisningsfag i folkeskolen. Der nævnes ikke andre nordiske sprog end dansk i studieordningen.

Linjefaget i dansk (ligger placeret på 3. og 4. år af uddannelsen) er en yderligere fordybning i danskfaget, men heller ikke her nævnes andre nordiske sprog eller andet nordisk litteratur eksplicit.

De lærerstuderende i Grønland får alle i deres uddannelse en indføring i dansk i det obligatoriske grundforløb. De studerende, der har dansk som valgfag og evt. linjefag får en grundigere indsigt i

såvel sprog som litteratur. Men de studerendes kendskab til de øvrige nordiske sprog sikres ikke i studieordningen.

Læreruddannelsen på Færøerne

Læreruddannelsen på Færøerne foregår på Føroya læraraskúli og bygger på Landsskúlafyrisingin 1991 og er en 4-årig uddannelse. I uddannelsen indgår obligatoriske fællesfag i færøsk og i dansk. Derudover findes både færøsk og dansk som linjefag.

Færøsk

I færøsk fællesfag skal de studerende erhverve sig:

”kendskab til islandsk og norsk”

I linjefaget færøsk læses 20 sider norrønt, 20 sider islandsk, 15 sider nynorsk og 5 sider bokmål. I linjefaget indgår norrøne, islandske eller norske tekster ved den mundtlige eksamen.

Dansk

I fællesfaget dansk arbejder de studerende med faget dansk ud fra såvel sproglige som litterære vinkler. Der arbejdes desuden med at udvikle de studerendes egen sproglige kompetence på dansk. Der er både skriftlig og mundtlig eksamen i dansk.

I linjefaget arbejdes der yderligere i dybden med de danskfaglige områder. Svensk indgår i faget, og det ekspliciteres, at der skal læses 50 sider svensk. Der er mundtlig og skriftlig eksamen i faget. Svensk skal indgå i den mundtlige eksamen.

Fagbeskrivelsen for fagene i den færøske læreruddannelse er mere eksplicite og pensumorienterede end fagbeskrivelserne i de øvrige landes læreruddannelser. Her sikres både de skandinaviske sprog og nabosproget islandsk i såvel fagindhold som eksamen. Som for grundskolens og gymnasiet vedkommende pointeres det nordiske relativt stærkt.

Konkluderende om undervisningen i nordiske sprog i læreruddannelsen i Norden

På læreruddannelsesområdet er det vanskeligt at sige noget entydigt om undervisningen i nordiske sprog. I Danmark og Norge er der overordnede centrale bestemmelser, der så danner udgangspunkt for lokalt formulerede studieordninger. Både i Danmark og Norge udbydes der læreruddannelse på mange institutioner, og det har derfor ikke været muligt at undersøge de lokale formuleringer. I de gældende centrale formuleringer er nabosprogsundervisningen stadig nævnt i Danmark, mens det er gledet ud i Norge med den sidste revision af læreruddannelsen.

I Sverige og Finland må man ind på de enkelte institutioners fagbeskrivelser for at se, hvilket omfang det nordiske har, hvis det da overhovedet er obligatorisk. Det har ikke i denne rapport været muligt at give et dækkende billede af, hvordan det står til med undervisning i nordiske sprog i læreruddannelsen i disse lande. Men man kan konkludere, at det er de lokale uddannelsessteder, der suverænt bestemmer, hvad der skal indgå i faget svensk i uddannelsen. Mange steder er kurser i norsk og dansk separate sprogkurser, der læses af norske og danske lektorer. Det betyder, at det er det sproglige og ikke det didaktiske, der er i fokus i undervisningen.

I Grønland, Island og Færøerne undervises der i dansk som fremmedsprog. I de to selvstyreområder endda som et obligatorisk fag med et ret omfattende indhold. På Færøerne spiller de øvrige nordiske sprog en relativ stor rolle (set i forhold til de øvrige undersøgte fagplaner), og det ser ud til, at det er de færøske lærerstuderende, der rustes bedst og bredest i forhold til at varetage undervisning i nordiske sprog. De har dansk og færøsk på et ret avanceret niveau og har derudover beskæftiget sig med islandsk, norsk og svensk. Der er i de islandske og grønlandske fagplaner ikke et eksplicit krav om at beskæftige sig med andre nordiske sprog.